

פקטוק איסור ואדרבה מזה איכא וכל דבריו אהבים ונכונים וקראתי עליהם שפתיים ישק משיב דברים נכונים ומרוב הצדקות לא אוכל כעת לטייל עמו בהלכה זו וכו' אלו תורף דב'ק :

(ב) **במה** שכתבתי בנדפס במערכת זו אות א' אם מותר ללכת לחולה לארץ להשתטח על קברי הצדיקים כתב אלי ידידי הגאון מוה"ר י"ו (הג"ל באות א') וז"ל נוענינא דיומא עשיתי סמוכין לדברי הד"ג שליט"א במערכת ארץ ישראל בראש הספר דמותר ללכת לחולה לארץ להשתטח על קבר הצדיקים להמציא צדקה בספר חסידים דהנשים מזה שנים על קברם והיו יקרא דשכניה אמרתי לישב דברי רש"י שכתב אל נא תקברני שלא יעשוני מרים ע"א ולמה לא תשג גם לארץ כנען אך להיות שאלמו רז"ל הדר בחולה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה וביארו לפי שכל הארצות הם תחת יד השם ואמרו והאריך בזה בכחביו מר זקני הגאון הקדוש מוה"ר סובי יחיאל מיכל האבד"ק בערזאן (חוטנו של מר זקני הפני אריה נכד המהרש"ל והלבנוש) ובשיטה בחולה לארץ יבואו אליו מארץ ישראל וימשיכוהו יומם מארץ ישראל ויהיה גרם אבירא דומה כמי שאין לו וכבר כתבו הראשונים בריש פרק ואלו מגלחין דמשום הכי הוי בא ממדינת הים ואלא שלא ברשות כשלא להריות והארכתי בזה עכ"ל י"ו ועיין במה שהבאתי לקמן באות ז' :

(ג) **בדין** אם הכהנים מותרים לילך על קברי הצדיקים כתב אלי ידידי הרב הג' מוה"ר שמואל אביגדור הלוי י"ו וז"ל ואגב הגני להגיע לפני כסא קדשו מה שעלה ברעיוני בעש"י על החלק אסיפת דינים סימן א' ידון הליכת כהנים על קבר רחל אמו ע"ה בתשובה ז"ה רענן החדש סימן כ"ו ה"ר לאסור אף להרמז"ס פרק א' מהלכות טומאה מה הלכה י"ג דפסק כר"ס דעל כרחין בקבר דלפני הדבור מודה ר"ס או אבותינו ואמותינו שאני כמו שכתבו בתוספות בבא בתרא דף ק"ח ומיר דף ק"ד ואין לר"ך לתירוצו זה דדוקא אברהם אבינו דאיכרי אדם דאם כן איך מוכיח הש"ס בפסחים (ט"ז) ובסוטה (ב') מיוסף דמת מותר במחנה לוי עוד אוכיח דעל כרחין בקבר דלפני הדבור מודה ר"ס דאם לא כן איך יפרש הקרא ארץ אשר לא תמזרה ועיין בזבחים (ק"ג) עד כאן :

ולעיד יש לדמות ראיותיו דהמת ודאי איכרי טמא גם אם אינו מטמא אחרים ואם כן שפיר י"ל דדוקא אברהם אבינו מטמא דאיכרי אדם כדמוכח לשון תוספות והש"ס מוכח שפיר מיוסף דאם"ד דמשום קדושת המחנה אסור להכניס מת דאיכרי טמא אך הכנים משה רבינו את יוסף עמו הא גם הוא איכרי טמא בעלמא וגם הקרא ארץ אשר לא מטמאה נחמא דהא קאי על הארץ דאין בה שום דבר טמא עוד ה"ר שאין לסמוך על הראב"ד פרק ה' מהלכות נזירות הלכה ט"ז דמורה דאסור מדאורייתא כמש"כ בדגול מרדכי סימן שפ"ב מדפסקין דכהן אינו מחזיר אבידה בבית הקברות ואי סלקא דעתך דמורבנן הוא איך נדחה דאורייתא מפני דרבנן עד כאן ולעניות דעתי יש לומר דלא גרע מקן ואינו לפי כבודו ומסבירא נראה דלראב"ד ליכא איסור מדאורייתא דנחמא אן טעמא מאי שא מכלאים דלוקה אף על השטיה כמבואר במכות (כ"א) ולר"ך לומר דילפינן מלהללו דהאיסור רק משום דבהמחאה מחלל הכהונה וכיון שחילל תו אינו מזהר ואם כן ליכא אף איסור ולר"ב יוסף להראב"ד ולרש"י שכתב בלחם משנה שם שמשפ"ס כהראב"ד (באמת לא משמע הכי מפירוש רש"י ד"ה אבל טומאה דפירש דרבה איירי במחזירין ולר"ך עיין) ולהרמז"ס לרבה לר"ך לומר כמו שכתבו בתוספות שבוטע (י"ז ד"ה מיר) דמיירי בשלא הספיק להשליך הראשון מעליו ולר"ך עיין אם כן מאי מקשה במיר שם ברייתא אמתניתין אך נראה לי מטעם אחר דמורה הראב"ד לאיסור דבמוסף יום טמא ודאי אסור דהא מחלל עצמו ביום שלא היה מחולל וכן כתב רבינו חם בתוספות שבוטע הגו' ואם כן שמה יבנה המקדש בעוד איזה ימים ויוכל ליטור מטמא ואם יטמא עכשיו יוסף ימי טומאה משום הכי כתב הראב"ד רק דאין לחייבם אבל איסור איכא מספק ולפי זה לר"ך עיין על מה שכתבו הכהנים לילך על קבר רחל אמו ואולי יש לסייע קצת כהני דאיכא ספק ספיקא א' שמה כהרמז"ס דפסק כר"ס (ב') שמה קבר קודם דיבור פרשת אבל מורי כולי עלמא דאינו מטמא באהל ורק לגייעם אהרבו

(א) **במה** שיש מערערים על מה שעושים הילולת רש"י זע"א בל"ג בעומר בנדפס מערכת זו אות ו' הבאתי מ"ס הגאון שם אריה ללמד זכות על המנהג במקום טעם ודעה והבאתי גם דברי הגאונים רבני אש"ק יחיו אשר כתבו לי בענין זה עי"ש ועתה קבלתי מכתב ידידי הגאון מוה"ר יוסף לעווינשטיין י"ו אבד"ק ספראלק יע"א ובענין זה כתוב למר ח"ל בראש ספרו מערכת ארץ ישראל בענין הילולת שנהגו וכבר בא בספר ברכת אברהם למר זקני הגאון הקדוש רשכ"ב רבינו אברהם אבי"ש זוק"ל מפפד"מ שהולאתי לאור (ד' ווארשא רמ"א) על מ"ב דף כ"ח הטעם יעוין שם דברי פי חכם חן ובספר נשמת אדם להג"מ אהרן שמואל מקרמנצין פ"ה וכתב עלה בדעתי על פי הנודע ליודעי חן שלכל דבר אורות וכלים יש אורות שיש להם מקום בהכלים ונקראו אורות פנימיים ויש אורות מקיפים שאין להם מקום בהכלים ובאורות לא יתכן שבידה כי אם על הכלים. ואותן הקרובים שיש להם אחיזה גם בכלים יתכן אצילות. והצדיקים שאורן גדול קשה לנו להאמין בהכלים לקולר המשיג ושומק המושג מגדלות נשמתן כי אם ליהנות מחור החמה לזאת אין לנו שייכות בהאכלות כי אם לאותן הגדולים שזכו לירש הכלים שלו ולזאת אמרו בני הנביאים לאלישע הידעת כי לוקח היום ארונך מפל ראשך כי הם הרגישו לירושלם הכלים מקודם וזה אשריה לה' בחיי אומרה לאלהי בעודי זמר הוא על ידי הכלים לאותו הדור שזכו לכלים שלו אף אחר שנסתלק לאור החיים כאלו הוא בעודו אבל לנו אין לנו אחיזה בכלים כי אם באותן הצדיקים שהשליכו אחריהם בעגלה גם כן כמו משה רבינו עליו השלום יש לנו שייכות להתאבל עליהם או על אותן שנסתלקו רח"ל על ידי שלוחי מלאך המות אבל בשמת על ידי נשיקה ואהבה כחיי עליהם כרש"י וחביריו אדרבא יש לנו שמחה מגדול. שעשוע הקב"ה עד כאן דבריו י"ו וידידי הרה"ג מוה"ר שמעון ל"ג בעומר עיין מה קריפטש י"ו כתב לי בזה ח"ל בענין שמחה ל"ג בעומר עיין מה דבי אליהו פרק ט"ז ביום שמת אדם הראשון עשו בניו יום טוב משחה ושמחה עכ"ל י"ו וידידי הרב המפורסם שמואל לוריא מעיר קריעטו י"ו כתב לי ח"ל ויען כה"ר כתב מכתבו בל"ג בעומר על כן אמרתי לכתוב מה שגראה לעניות דעתי סמך נכון מהוהר הקדוש שאז היה הילולת רש"י (לא כמו שראיתי בספר גאון אחד שכתב שלא מלא סמך בזה) ואולי כי בזה הקדוש פרשת תלל ופרשת במדבר שכל חדש אייר נאמר כי שם לוי ה' את הברכה ובפסוק הזה סיים בלינא קדישא האידרא ולא סיים למימר חיים (משמע דאמר ח"י) וזה סמך דבתי אייר היה הילולת עד כאן דבריו י"ו :

והנה בשנתנו זאת (היא אסתר לפ"ק) שמעתי מחכם אחד מירידי י"ו בשם הגאון מלובלין מחבר ספר תורת חסד י"ו שאמר שנעלם מהגאון חתם סופר (אשר קרא ערער על הילולת רש"י) דברי רש"י בפרק בתרא דיבמות ריש דף קכ"ב והוא שכתב שם שמהל בתשובות הגאונים כל הקד ריגלי דאמוראי היינו יום שמת בו אדם גדול קובעים אותו לכבודו ומדי שנה בשנה נשיגוע אותו היום מתקבלים תלמודי חכמים מכל סביביו ובאים על קברו עם שאר העם להושיב ישיבה שם והנה דברי רש"י הללו כבר הובאו בנדפס בדף ג' סוף ע"ד ע"ש ואני איני מאמין לקול השמועה הלזו איך פה קדוש יאמר זאת ומה ענין דברי רש"י לתלונת הגאון חתם סופר על שעושים אותו היום יום משחה ושמחה ויום טוב ומה אין זכר בתשובת הגאונים ולשמחה מה זו עושה ואף אם היה כתוב בדברי הגאונים שהיו עושים שמחה אחת למודעי אנו לריכים מאי שגא שעושים כן רק על קבר רש"י ביום פטירתו ולא יעשו על קברי שאר תנאים וצדיקים שקדמוהו וכבר כתבתי בנדפס טעם לשבח בשם הגאון שם אריה ומו לא מירי ומפי עובדים ושבים מעיר הקדש לפ"ה שמעתי שהרה"ג מוה"ר העלר בעל החוברת טהרת הקדש חזר ספר על הילולת רש"י ובשם יקראו כבוד מלכים ולא זכיתי לראותו אך מלאמי שהגאון מוה"רם תלומדים בספרו אוריין תליתי ס' ב"ן כתב להרה"ג מוה"רש"ה הג"ל נהבדתי בקונטרסו כבוד מלכים די שדר לן מר והוא תשובה להכס אחד שקרא תגר על מה שנהגים לשרוף בגדים יקרים בהילולת רש"י והאיכא משום כל השחית ומעכ"ת ילא לישע לקיים מנהגם של ישראל שאין בזה שום

(ו) בענין הקופות שקובעים, היחידים בבתיאם והלבוש בבתיאם כנסיות לשם עניי ארץ ישראל במקומות שיש רשיון לזה מהשררה יר"ה היה כחוב כאן ונדפס בקונטרס פקעת שדה הנספח לספר המאסף היוזא לאור בעיר קדשנו ירושת"ו על ידי ידי הרב המופלא מוהר"ר בן ליון אברהם קואינקא י"ו עיין שם בחוברת לשנה חמישית:

(ז) ער מה שכתבתי בנדפס באות א' לענין אם מותר ללכת מארץ ישראל לחוץ לארץ להשתטח על קברי הדריקים וכן על מה שכתבתי באות ב' בהיתר ללכת לישא אשה וללמוד תורה וכן על מה שכתבתי באות ג' אם האב מותר ללכת ליקח אשה לבנו כתב לי ידידי הרב המא"ג מוהר"ר יחזק שיינבלום מורה לך בייליסעוועט י"ו וזה לשונו מירי שוטטו רעיוני בהשגחה דייט הראשונים שבספרא נה"ר באסיפת דייט במערכת ארץ ישראל ואשר עלתה ממדתי אלע לפני כת"ר הגה התוספות בעבודה זרה י"ג ד"ה ללמוד כחבו דבאין דעתו לחזור אסור בכל גוונא ודעתו לחזור אסור בכל מלות חוץ מאשה ותורה ולא גילו דעתם הקדושים אם גם כל אדם אסור בדעתו לחזור או רק כהן ומשום טומאה דבהכי איירי הגמרא (וקישיט מוהרי"מ ט שווא"ב דין ג') והיא בחידושו לכתובות ק"א לריך עיין גדול(אולם הרמב"ם בהלכות מלכים פרק ה' פוסק דכל אדם גם כן אסור בדעתו לחזור חוץ מאשה ותורה ובהלכות אכל כתב דין דכאן עיין שם דלא כמוהרי"ט הג"ל אך המקור לזה לא העזו נושאי כליו דכתובות ק"א ובבבא בתרא ז"א איירי באין דעתו לחזור כמו שכתב בכסף משנה ובאין דעתו לחזור גם כן יש מחלוקת לתוספות ורמב"ם אסור בכל גוונא כ"ל ודעת מוהרי"ט דמותר בתורה ואשה רק התנה באופן שאינו מולא אשה בארץ ישראל אף דבתורה מותר אף במולא כמפורש בגמרא שם ודעת השאלות דדעתו לחזור מותר בכל המלות ובתשכ"ז חלק ג' סימן רפ"ח דבאין דעתו לחזור מותר חלמוד תורה וכבוד אב ואם ולריך למולא המקור לכל זה ונראה לקולר דעתי דנוכח מקידושין ז"א רב אסי הוה ליה ההיא אמא זקנה וכו' עד אמר ליה אסי נתרנית ללכת וכו' ועיין פירוש רש"י שסבור שאין דעתו לחזור ומהרש"א מפרש בדעתו לחזור ובירושלמי ברכות פרק גימל ד' כ"א מפורש כפירוש מהרש"א גם שם מפורש שרב אסי היה כהן יעוין שם ועיין סדר הדורות שנחלק עם ספר שדה יהושע ארב אסי דבש"ס בבלי אם היה כהן או לא זה גם כן מחלוקת רמב"ם ומהרי"ט דרמב"ם סובר כסדר הדורות דלא היה כהן אם כן מוכח דאף בדעתו לחזור דהא בהשאלה הראשונה לכל הפירושים היה (אין) דעתו לחזור ומכל מקום אסור ומפרש כמהרש"א דהתיר לו רק בדעתו לחזור ואף דחון מאשה ותורה אסור הכא הטעם משום דהוי כבוד הבריות כמו שאמרו בירושלמי והרמב"ם שהשמיט כבוד אב ואם בהלכות מלכים סמך את עלמו אהא דכבוד הבריות הותר בכהן כל שכן בכל אדם ומהרי"ט סובר כשהיה יהושע דגם רב אסי דבבלי היה כהן ואם כן אין ראיה לאסור דעתו לחזור בכל אדם וגם הוא מפרש כמוהרש"א לכך לא התיר באין דעתו לחזור רק באשה ותורה ולא כבוד אב ואם וכן דעת הרב מבי"ט קל"ט רק באשה מוכרח לחלק בין מולא בא"י לאינו מולא דלא תקשי מכתובות ק"א וכולם אזלי בשיטת תוספות הג"ל דתורה ואשה דוקא נקיס אבל התשכ"ז אזלי לשיטת השאלות דהוא הדין לכל המלות ותורה ואשה דנקט משום דקילי ולכאורה האך יחלוקו אכך דמגילה שהביאו שם בתוספות דהוי מלות חשובות ויהיו תוספות ושאלות שני הפכים אך בבכורות כ"ט ד"ה כיכי פירשו התוספות יותר דלכך הם הקלות שמואל בארץ ישראל ללמוד וגם אשה עיין שם וממילא באין דעתו לחזור נהי דכל המלות אסור אבל תורה באופן דהוי מלות חשובה היינו כשאנו מולא בארץ ישראל מותר וכן כבוד אב ואם גם כן מותר דמפרש כפירוש רש"י בקידושין הג"ל אך באשה לא ראה לחלק דבכתובות איתא סתם שיעגס ודלא כמוהרי"ט נמלא דבאין דעתו לחזור' שלשה מחלוקות בדבר, לתוספות ורמב"ם אסור בכל גוונא למוהרי"ט מותר בתורה תמיד ובאשה באינו מולא ולהשכ"ז מותר בתורה באינו מולא ובכבוד או"א ובדעתו לחזור ככ"א כמוהרי"ט מפורש להיתר אף בדבר הרשות וברמב"ם מפורש לאיסור בכל המלות חוץ מתלמוד תורה ואשה וכא"א גם כן כג"ל ועדיין יש להשתטק באשה

אחרנו מאלו נקבר כמו שכתבו בתוספות מ"ה ע"י ועיין בתוספות חיר נ"ד אך על קברי שאר לדיקים אין שום צד להיתר ומהר"ג שליט"א הביא שהולכים גם על קברי שאר לדיקים ושביק להו מנהגיהו ומה שכתב דללכת על מנה לחזור אין איסור פלא שלא הביא מתוספות ע"י י"ג והרמב"ם פרק ה' מהלכות מלכים הלכה ט' שכתבו לאסור לבד המפורש שם וכו' עכ"ד. אמר המחבר המעיין בספרי יראה שמה שכתבתי הוא בשם הרב שדה הארץ שלמד היתר ללכת לחוץ לארץ כדי להשתטח על קברי הדריקים ממה שכתב הרב בתי כהונה על הכהנים שהולכים על קברי הדריקים ולפי שאין כאן מקומו והדברים האלו נקנו באגב ולכן לא היה לי להאריך פה ומקומו מוזכר בהלכות אכלות כמו שהוקבע בשלחן ערוך דיני טומאת כהנים בהלכות אכלות וכן אמה מולא בספרי במערכת אכלות אות ח"ק שהבאתי מה שכתב הרב פתחי תשובה בסימן שצ"ט שאסור לכהנים לילך על קברי הדריקים עיי"ש ושם על ידי ששאלתי מאחד מירידי י"ו לחוות דעתי העניב בזה כתבתי קלת באריכות כמ"ד הלא הם כתובים בשדי חמד מערכת ראש השנה סי' א' אות ו' והיו עיניך רואות גם כמה שהבאתי בקונטרס זה במערכת אכלות אות ו' כמ"ד:

(ד) ער מה שכתבתי בנדפס במערכת זו אות ד' דקדושת ירושלים גדולה משאר ארצות ישראל כתב אלי ידידי הגאון אבד"ק ברעזאן י"ו וז"ל באסיפת דייט מערכת ארץ ישראל אות ד' הביא מהחכם סופר סימן רל"ג רל"ד אם קדושת ירושלים גדולה משאר ארץ ישראל מאלו תמימי מדוע לא הביאו דברי התוספות תמורה כ"א ע"א ד"ה אי קסבר וכו' דאם לא קדשה לעתיד לבוא אין הבדל בין ירושלים לשאר ארץ ישראל ולשיטת ראב"ד פרק ו' מבי"מ (א"ה) ז"ל מצית הבחירה) גם למאן דאמר קדשה לעתיד לבוא מכל מקום ירושלים לא קדשה ולשיטת הרמב"ם אינו כן ובתוספות שבוטות ט"ז דקדושת בתי ערי חומה הם קדושת מחילות ולא בטלו ועיין עוד תוספות יומא מ"ד עוד בזה עכ"ל י"ו:

(ה) ער מה שהבאתי בנדפס במערכת זו אות ה' קושית המפרשים על ליווי יעקב אבינו עליו השלום ונשאלתי ממנרים לפי סברת מאן דאמר בירושלמי דמי שמת בחוץ לארץ ונקבר בארץ עליו הכתוב אומר ותבואו ותטמאו וכו' הגה כששלחתי את ספרי שדי חמד להגאון מוהר"ר יעקב וויידענפלד אבד"ק הרימליב שליט"א כתב אלי במכתבו הטוב ח"ל זה איזה שבוטות נכתבתי מכבודו בספריי היקרים וערבים וכו' אבל לא הייתי אז בשלמות הבריאות והייתי נכבד אין איל לעיין בספריי הגשגים וכעת מהולל אקרא ה' וחזרתי לאיתני ופניתי מערדותי לעיין בחיבורי חמותי ראיתי אור כי הם מלאים זו ומפיקים מנה לכן הגני נותן לו אלק תודות על אשר שלח לי למנה את חיבורי הערבים מדבש וטפת נוף ולאשר אין דרכי לכתוב איגרת שלומים בלי חידושי תורה הגני לעורר את כבוד הד"ג ע"ד אשר הביא בחיבורי שדי חמד קושית המפרשים על ליווי יעקב אבינו ע"ה לפי סברת מאן דאמר בירושלמי דמי שלא מת בארץ ישראל אס נקבר שם עליו הכתוב אומר ותבואו ותטמאו תמהתי הלא הוזהר הקדוש ברוך שמי יחי בדף רכ"ו הקשה קושיא זו וז"ל הקדוש מאן דנפק נשמתיה ברשותא אחרת וגופיה דליה אהקבר בארעא קדישא עליו כתיב ותבואו ותטמאו את ארצי וכו' ויעקב אמר וקברתני בקבורתם ארצי שאני יעקב דשכינתא הוה אחידת ביה דלחזקת ביה וכו' יע"ש גם כמה שהביא כבוד הד"ג על משנה דפרק קמא דכלים דבעיירות המוקפות חומה אין קוברין שם שום מת עלה ברעיוני דבעיירות שרובם נכרים בטלה קדושת חומה ומותר לקבור מתים שמה כמבואר בתוספות כתובות דף מ"ה ע"ב (ד"ה על) דבעיירות שרובם נכרים אין משתלחין מלרעים מהם דבטלה קדושת חומה ולפלא גדול בעיני דין זה דכשרובם נכרים בטלה קדושת חומה לא נמלא כן בשום מקום ומהי"ן למדו בעלי התוספות ז"ל זאת עכ"ד י"ו והשגתי ספר יחי יעקב וראיתי בדף ז"ו ע"ב שכתב בשם מרן חיד"א בספר ראש דוד דף ל"ח ע"ד שחירץ על קושיא זו דשאני יעקב דשכינה עמו וכו' וכן כתב בשם שאר מפרשים על פי דברי הוזהר הקדוש שהביא גאון יעקב י"ו עיין שם מוד יסודים לזה:

ואת ורש"י סבירא ליה דאליבא דאמת אין שום נפקא מינה בין אנוסה ליבמה דהא ביבמה גם כן אמרינן חליה במקום יבום לאו כלום הוא כמו שכתבו בתוספות רק לריך לומר דקא משמע לן קרא ביתורא דמלמדן אותה לומר לא בעינא ואו תבטל העשה ומסתמא אומרת בלב שלם עיין רש"י ושיטה מקובלת וכי תימא גם ביבמה ילף מינה ללמד זה אינו דשם אי אפשר דאם נעשה כן אי תבטל מזה יבום באיסור לא העשה ושוב גם החליטה תבטל דכל שאינה עולה ליבום אינה עולה לחליה כמ"ש ביבמות דף כ"ד ורחמנא גלי דבלא חליה אי אפשר ודוק נמא דרש"י מוכרח לפרש כפירוש שני דתוספות משום יתורא ותוספות מלי סברי כשני הפירושים ותוספות ישנים מפרש כפירוש ראשון ומפרש בפשיטות דכיון דחזין דחלי בדעתה שוב אמרינן דליכא גבה מזה עשה אף אם רוצה ויבמה שאני כג"ל שאין בכחה להפטר לגמרי כג"ל בתוספות אבל סידרה לא העשה באיש שאינו מקיים כלל זו מנן לכן דין שלישי לריך עיון ועיין גיטין מ"א ע"ב תוספות ד"ה לא בסוף הדיבור דהיכא דליכא מזה עשה דפריה ורביה אף שיש שבת לא כ"יפין שמה לא תקיים יש לעורר גם כאן דלגבי האב כשהוא לעצמו ליכא מזה פריה ורביה וכל שכן לדחות גם לפי מה שכתב בעלמו בדף ב' בשם מהר"ק גם כאן איכא מי יימר דתמלא מן בעיניו וכל ההיתר במולא אשה בארץ ישראל הוא כמ"ש שם דהוא לערר דגופה אם כן כל זה כשיולא בעלמו יודע שיבחר את אשר יחפץ מה שאין כן באביו וכו' עד כאן דבריו י"ז:

ע"ח מה שכתבתי בגדפס אותה ב' בדיון מי שמת בחולה לארץ דמותר להוליכו לארץ ישראל לקברו שם כתב לי ידידי הרב ה"ח בדבור הקודם י"ז וז"ל אכתוב הערות קטנות על מה שכתב בדיון ה' שם שורה י"ד כמ"ש כל זה רבינו מהר"ם נכתב בלדו גמרא ערוכה היא כתובות ק"א אלא לענין קבורה וכפירוש רש"י. שם שורה י"ב כמ"ש וכו' נכתב בלדו שלחן ערוך ערוך הוא בסיומן שם צ"ג. שם שורה י"ז ודוקא מ"מ וכו' נכתב בלדו היכן מלינו דמה מזה אסור להוליכו לארץ ישראל דמלינו רק לענין שזכה במקומו למעלותא דידה וכן לענין המולא אבל היכא דטבא ליה עבדיה ליה למה יגרע משאר ובסיומן שם צ"ד דין גימ"ל במקום שמלאו כתב רק שאין לריך להוליכו לבית הקברות הא בתוך הכחוס מביאו לבית הקברות ובפרט דאף אחר שיקבר מותר לפנותו לארץ ישראל אם כן מה בין מה מזה דקנה מקומו הא כולם קנו מקומם לאחר הקבורה בבית הקברות זה פשוט. שם עמוד שלישי ד"ה ומ"ש שורה שמינית וז"ל להביא מ"ש וכו' נכתב בלדו זה לשון האור זרוע שגדפס מחדש ומה שנהגים וכו' מלאתי עיקרו בירושלמי פרק ט' דכלאים ותמחומא פרשת ויחי וכו' כיון שמגיעין לארץ ישראל ומוטלין גוש? עפר ומניחין בארון וכו' הרי שהיה גירסא בתנחומא כמי בירושלמי וידוע כמה חילופי גירסאות יש בתנחומא ולריך חיטוש בתנחומא שגדפס מחדש לרי"ש באבר ואינו מלי אללי גם אשכחתי מרגניתא דלפי לשון הירושלמי שלפניו טמלין אין לו פירוש לכאורה למאי נפקא מינה עושים זאת הא סוף סוף יקבר בארץ גם לפי זה היה לנו להניח מעפר ארץ ישראל על הארון ומנהיגו לפור על הגוף במקומות ידועים ומראשותיו אבל לפי גירסת האור זרוע ומוטלין גוש עפר ומניחין בארון הכל נכון למלמדינו שגם כשקובר בארץ ישראל עיקר הכפרה הוא כשהעפר הוא על גופו ממש בתוך הארון ממילא נשמע דגם בחולה לארץ מועיל זאת לכפרה עד כאן דבריו י"ז:

ע"ט מה שכתבתי בגדפס באותה א' בשם מדרש חזית דגם אחר החרבן מזה לעלות לרגל כתב לי ידידי הרב"ג מהר"ר ליב ברענער י"ז מעיר בעגדן הסמוכה למדינת פראייסין וז"ל מה שכתב כבודו במערכת ארץ ישראל בשם מדרש חזית דגם לאחר חרבן מזה לעלות לרגל וכן כתב בשם כמה אמרונים יש להביא ראיה לזה מש"ס סוכה (דף מ"ד ע"א) והא יום טוב הראשון לדליק לא דמי ולדידו דמי אמרי לדיוהו נמי לא דמי וברש"י שם שלא לעשות ישראל אגודות אגודות וגרסא כשתי תורות לדליק לא דמי לולב שבת עכ"ל ובכפות המרים שם תמה הא בשני עיירות לא שייך לא התגודדו כדאיתא בפרק קמא דיבמות (ד' י"ד ע"א) ומירץ משום פולי רגלים דחולה לארץ והוי בעיר אחד והרמב"ם פסק כאב"י דגם

באשה לנעת הרמב"ם אי דוקא באיש מולא דלא היה מזה חסובה כמו להמרי"ם באין דעתו לחזור או גם במולא דומיא דתורה דמזכורות ק"ט אין ראיה דשם קאי לשיטת השאלות וכלל ונראה לקולר דעתי דהדבר מוכרע מתקובע שם מעשה באחד שנתן עיניו וכו' גלגל בעלמו וכו' ועיין פירוש רש"י המשמעות שהיה מולא אשה בארץ ישראל ומשמע שגלגל הטעם דגלגל מחילות היה יורד לחולה לארץ ומסתם היה בדעתו לחזור דבאין דעתו לחזור במולא בארץ ישראל לכולי עלמא אסור ומוכח בהדיא בדעתו לחזור שרי באשה אף במולא אשה בארץ ישראל ומה שכתב מיר"ר במקום לעיין בקונטרס הכללים עיינתי שם ובמסותיה דמר לפי קולר דעתי אינה ראיה מספקת דמלבד דעת הרמ"ם יחידה וקשה מאד להעמיסה בלשון הרמב"ם אף גם לא אבין אמו פלה על הדעת שיש באיסור יליאת חולה לארץ לאו כמו ביילית מלרים מה גם לדעת מהר"ם ותשב"ץ דגם באין דעתו לחזור יש ענייני היתר כג"ל פשיטא דלא קשיא מירי כחושן ופסקות לשון הגמרא בבא בתרא ז"א מחלון וכליון מורה שיש איסור תורה דלא כבר היה אסור ועיין שם ברמב"ם ולתם משנה ומה שהחיר הרמב"ם ביילית לחולה לארץ לסחורה לא משום דלמדה ממלרים כמו שכתב במגדל עז דאם כן גם לכל דבר הרשות דמשמע שם דכל שלא להסתפק מותר והוסיף פרקמיתא גם כן אלא לפי קולר דעתי הטעם משום חיי נפש דוגמא דהחירו כשאין הפרטה מליה אף לשכון בחולה לארץ עיין שם ולמד זה הרמב"ם מהך דבבא בתרא ז' ע"ב אין מוליחין פירות לחולה לארץ דמוכח דהיילית לסחורה שרי ועדיין לריך עיון תבנה לרינא דדין אי פשוט דאסור דלא מלינו שיהא דבר זה מזה ולפלא שהרב פתחי תשובה מביא בשם תשובת בתי הכונה להיפך ממה שכתב מיר"ר בשם שדה הארץ אף לנידון דיון אין נפקא מינה דהא כל המלות אסורי לרמב"ם בר מאשה ותורה ודין ב' שרי כג"ל:

ומאי דמיר"ר בדיון ב' דן קל וחומר דכבוד אב ואם דוחה יליאת חולה לארץ ונדחים מפני אשה שחפלו בה כל שכן שילית חולה לארץ נדחים מפני אשה אף במולא ומסיבותיה אחינא דלפי קולר דעתי מלידיה תברא דאין דעתו לחזור יוכיח שנדחים מפני כבוד אב ואם לתשב"ץ כג"ל ואין אשה דוחה אותה לתשב"ץ כלל לא ואף להמרי"ם במולא בארץ ישראל לדול"ד דלא דמי כמפורש בכתובות ק"א אלא ודאי דלא דמי כלל דשם בגדן דמוריק"ו היה הכבוד אב ואם על אשה פרטית שגזרה לו ומשק בה והאב מונע מה שאין כן כאן דעדיין לא בחר לו אשה בחולה לארץ דהא לא היה שם עוד וכמה נשי איכא בשוקא דארץ ישראל גם כן וכג"ל דמי יודע אם יבשר בעיניו האשה שחולה לארץ:

עתה תשובה ארצה בדיון ג' שפלה ונסתפק אם האב ראוי וסביר דברי רמב"ם וראיה מאנוסה ויבמה דעשה דוחה לא העשה אף למי שאינו מקיים העשה וקבע בה מסמרות ולי פני לריכא רבה ושותא דמין הרמב"ם לא דענא דמלבד דלא זכר שר דבכתובות דף מ' דעת תוספות ישנים שם ד"ה אי מפורש ההיפך וכן הוא שם בפני יוסעף עיין שם הכל אף גם לפי קולר דעתי יש להעמיס זה גם בדעת רש"י ותוספות דאולי ומורו לזה הגם שיהיה על ידי זה כל השקלא ומריא של הפני יהושיע הקושיא וגם התירון אף תורה היא ואברר בקלרה שם בתוספות יש שני פירושים (א') דליכא יתורא רק משמעות ששהיה מדעתה ודאמרה לא בעינא מיפטר ב' דאי לאו יתורא הוה אחינא דאף דבאמרה לא בעינא מיפטר מכל מקום דמי כמו ביבמה קא משמע לן ועל תירון הגמרא יש שלשה פירושים (א') פירוש תוספות משום דהוי מזה עשה שאפשר לבטלה ב' פירוש רש"י דמלמדן אותה לומר לא בעינא ג' פירוש תוספות ישנים דליכא גבה מזה עשה לכך לא דמי ולפי זה יתכן דבין באנוסה בין ביבמה יש מזה עשה בדידה גם כן לפירוש רש"י ותוספות ובתירווייבו יכולה להיפטר בלא בעינא מוסף עליה יבם שגם הוא יכול להיפטר בלא בעינא כמפורש ואם לא יחפון ומכל מקום ביבם דמי וזו קושיא הגמרא ובהתירון פליגי תוספות מפרש דשאני כאן שהיא עשה שיכולים לבטלה לגמרי לא כן יבמה דעל כל פנים אינם נפטרים מחליה חלה וכל להיות או מסביר החליטה כפירוש ראשון דתוספות שם דמשמעותא או דיתורא דקרא משמעין

אי דמי לנמסר לכתפים או לא נראה פשוט דין איננו יס לו שדי גם באבלות לא חיילה עליה עד שיקבר כיון שחולק פמסס וחשיב מחו חוסל לפניו ולכן השמיטו כש"פ דלא פסור במסדרו אלא ביושב בבית ואינו חולק פמסס ודוק פכ"ל ומזה שכתב דלא פסור במסדרו וכו' נראה שכונתו לומר דלא נפקר על ידי מסירה לכתפים מדין איננו שיהיה לו אלא כשאני חולק פמסס אבל אם חולק פמסס הרי כדקאי קאי והוא אוק בין לבשר ויין בין למזון ולתלמוד תורה וכמו שהבנתי מזה שכתב בשמו הרב המגיד כש"פ הג"ל ולפיין דינא כבד הארכתי בנדפס בזה ע"ש :

ועל מה שכתבתי (בנדפס כד"ה לכן) דנראה לענ"ד דאם האבלים הולכים לבית הקברות ללווה את המת וכבר מסדרו לכתפים אם יש חשש שמד שיחזרו מבית הקברות יעבור זמן ק"ש ותפלה כיון שנחשש עם החברא קדושא ומסרו להם אף שדעתו ליתן פס המת לבית הקברות מכל מקום יוכל להתפלל ולקרות שמע קודם שיוציאו המת וכדאי הם הרבנים המתיירים לשמוך עליהם שלא לבטל תפלה וברכות ק"ש דהיינו קודם שליש היום יוכל לקרות ק"ש בברכותיה ולהתפלל אבל אם הגיע שליש היום יקרא ק"ש בלא ברכות ולא יתפלל ע"ש ובמכתב שקבלתי מיד ידי הרב המפורסם מוהר"ר שאול ארזי י"ו כתב לי בזה זה לשונו במערכת איננו דף י"ג ע"ב כד"ה לכן נלפ"ד וכו' פיין להגאון חיד"א בשו"ר ברכה דפוס שאלוניקי סי' ע' דלמד זכות על המאמין לאמרה בברכות עד כאן דבריו י"ו ואגב ריהטאי לא מלאתי דברים אלו לא בשו"ר ברכה דפוס שאלוניקי סי' ע' ולא ביוזרה דעה סי' שמ"א שדבר בקדשו בזה :

אם קרא קריאת שמע והתפלל בעודו אוק ככתבתי בנדפס אות ע"ז דאם יש שהיה אחר הקבורה קורא את שמע בברכותיה וליכא משום לא השא שכן היתה התקנה אבל לא יתפלל וכן שאר ברכות שאין מן התורה אם בירך אומן בעודו אוק אינו חוזר ומברך אחר הקבורה ע"ש והוא עובדא שאוק אחד ביום פוב של ראש השנה הלך לבית הכנסת בעת התפילה (כי לא יתעסקו הקברנים בקבורת מחו עד אחר תפלת הצבור) ואמרו לו בבית הכנסת שלא יתפלל כיון שהוא אוק וכן עשה אך עמד שם לשמוע כל התקיעות והגה מהראי היה שימסור את מחו לכתפים (היינו שיוצאם להקברנים ממיתת המת ויקבלו עליהם פסקי קבורתו) קודם התפילה ואז היה יכול להתפלל ולשמוע תקיעות שנחלק ממנו בזה דין איננו כמו שכתבתי בנדפס בזה כ' דמסירה לכתפים מולאחתי מדי איננו ומחייבתו כלל המלות ככל אדם ובפרטות כתבתי שם בשם הרב משה אפרים בסי' תקל"ז אות י"א דבמקומות שיש כתפים מיוחדים מסתלק האיננו משמסר לכתפים אף קודם שיוציאו את המת מן הבית ומייבם במלות ולכן בראש השנה יש למסר למסור לכתפים כדי שיוכל להתפלל ותקיעת שופר וכו' ע"ש אך לא ידעו דין זה ולא שאלו על זה וגם אחר הקבורה לא שאלו ממני על התקיעות כי לא נכנסו לבית הספק ולפי מה שהבאתי שם בנדפס נראה פשוט שיהיה לריך לשמוע התקיעות בלא ברכה אחר הקבורה כמו בקריאת שמע שריך לחזור ולקרות אלא שבקריאת שמע מברך ברכותיה לפי שכן היתה התקנה כמו שכתבו הפוסקים שהבאתי שם אבל שאר ברכות המלות שהן מדרבנן כמו שכתבתי בנדפס בחלק הכללים במערכת הב"ה אות ו' אינו חוזר ומברך ואף שהתקיעות עלמן ביום שני הן מדרבנן מכל מקום כיון שאין חשש איסור בתקיעות בלא ברכה נראה דריך לשמוע התקיעות אחר הקבורה כמו בק"ש ואף שנחלקו הפוסקים אם מותר לתקוע בראש השנה אחר שילא ידי חובתו (פיין בסי' תקל"ז בהגהה אין לתקוע בהגה וכו' ובדברי רבני האחרונים) נראה דבזה כולו עלמא מוזר דמוחר כיון שפושע ללא ידי ספק דעת הסוברים דאינו יולא ידי חובתו במלות שפושע בעודו אוק אלא דיש לפקפק בזה לפי מה שהבאתי בנדפס אות ח"י בשם הרבנים נודע ביהודה ויד אפרים בלזקן שימשך איננו כל הלילה וכל היום או מי ששכח לספור בלילה וביום ואחר שנעשה אוק נזכר והמת לא יקבר עד הלילה ופסקו שיספור בעודו אוק משום תקנה שאר ימים שיוכל לספור בברכה ע"ש ואם כן בנדון זה אפשר דברי קל ליתנו בספק אם מותרים לתקוע לו

סמי כפי דינים בעיר אחת שיך לא תתגודדו ובספר ערוך לנר יבמות שם תמה על דבריו הא הכא איירי לאחר חרבן כדאיחא שם פאן בזמן שאין בית המקדש קיים וליכא עולי רגלים אכן לפי המבואר במדרש חזית דגם לאחר חרבן יש מזה לעלות לרגל שפיר מקשה הגמרא ויש מה ראה ברורה דגם בזמן הזה מזה לעלות לעלות לרגל אחר כך מלאתי בחתם סופר על סוגיות הש"ס הגדפם מחדש בירושלים בסוגיא דלא תתגודדו שכתב ח"ל ואל תקשי לך כשאין מקדש עולי רגלים מניין זה אינו דידוע דכמה מלות שנה אחר החרבן פדיין היו עולין לירושלים ואפילו בזמן הזה עדיין עולין שם הסמוכים פכ"ל ולא זכר מהמדרש שהביא מרן שליט"א :

אם מותר ללכת מארץ ישראל כדי לישא אשה אף כשמואל בארץ ישראל אשה הגונה אלא שלבו חושק בשל חולה לארץ כתבתי בנדפס בזה ב' שדעת הרב קול יעקב היא כיון שפעם היתר הוא משום לא תהו בראה וזה שיכול לקיים לא תהו בראה בזה שישא אשה מארץ ישראל אינו מותר לו ללכת ואי הדל כתבתי דכל שאין לו אשה ישרה בעיניו מאיזה טעם שיהיה הרי זה כאינו מולא אשה בארץ ישראל ומותר לו ללכת ושם הבאתי דברי הרב מוהר"ם פיגין שהביא מדברי התוספות בצבורות דף כ"ס ד"ה היכי אול שכתבו בפירוש שאפילו מולא אשה בארץ ישראל מותר ללכת ושכתב שגם דעת התוספות בפרק קמא דעבודה זרה דף ג' היא כן אלא חורף הדברים שכתבם וכתב לי על זה ידי הרה"ג מוהר"ר ברוך עין מחבר ספר דבר מזה מעיר אמדור י"ז וי"ל במערכת ארץ ישראל אות ב' לריך לייין בשאלת שלום על השאלות פרשת אמור אות קי"א פכ"ל וגם בהגהות מוהר"ב נישבורג בש"ס החודשים דפוס רא"ם על דברי התוספות בעבודה זרה דף י"ג ע"א זיין לדברי השאלת שלום הג"ל :

מערכת ארבעה מינים

(מה שהיה כתוב לרבינו בזה הענין בשדי חמד בחלק הכללים מערכת הלמ"ד כלל קמ"א ופרטי הדברים פיין שם בסוף המפתחות בארוכה) :

מערכת איננות

א (א) יכול לשחוט כשהוא אוק הגה בנדפס במערכת איננות אות כ"א הבאתי דמוחר לדרך רבים ע"ש ורב אחד י"ו כתב לי בזה וזה לשונו והריני כמזכיר דבספרו שדי חמד אסיפת דינים במערכת אוק אות כ"א יש להוסיף דכמו כן הגאון רבינו עקיבא איגר במידושו מערכת כתבים הורה גם כן דשוחט אוק ישחט דדינו כמשרתת שאירע לה אבל דמוחרת לאפות ולבשל לרבי הבית משמע אף לדרך. בעל הבית הכא נמי כיון שהוא שו"ב דמתא הוא כמשרת שלום מותר כיון שהוא לרך אוכל נפש וגם לענין הברכה פוסק דשוחט בלא ברכה עד כאן דבריו י"ו :

ב (ב) **מסירה** לכתפים דמהני להחיר את האוקן בבשר ויין ולחייבו במלות כתבתי בנדפס בזה כ' בשם הרבנים ט"ז ופתיח תשובה דאם הולכים האבלים עד בית הקברות אין המסירה לכתפים מולאחתי מדי איננו ושכתב כן על פי מה שכתב מרן הב"י בשם ההגמ"י בפרק ד' (מספק"ל אם חולק עם המת בעגלה או בספינה אי דמי לנמסר לכתפים) ואי הדל כתבתי טנה אחרת בספקו של ההגמ"י ואף אם כונתו כמו שהבינו הרבנים הג"ל מכל מקום כיון דנשאר בספק נהי דלדבר ראשון (להחירו בבשר ויין) יש להחמיר אבל לפסור מן המלות יש לו לתפוס כהלך המחייב במלות וכתבתי שמדברי הרב מוהר"י פיאש בקונטרס שבע יהודה שהביא הרב המגיד בספר שלימי לצור בהלכות אוק דף קפ"א עמוד ד' אות כ' (שאחר שכתב שמסירה לכתפים מהני להחירו בבשר ויין ולחייבו במלות סיים ומיהו אם חולק עם המת בספינה יש לו דין איננות ע"כ) משמע דקאי בשעת הרבנים ט"ז ופתי"ש דגם לפסור מן המלות יש לו דין אוק והגה עתה שיש צדי פסר הג"ל עיינתי בו בסי' שמ"א סעיף ג' וזה לשונו ודע דמ"ש מרן ב"י בשם הגמ"י דמספקא ליה אם חולק עם המת בספינה או בעגלה